

*Olof Palme, toen voorzitter van de Zweedse sociaal-democraten,
op een IALHI-meeting in 1980 in Stockholm (ARAB)*

Het Zweedse Labour Movement Archives and Library viert zijn eerste honderd jaar

Karin Englund, directeur ARAB

Vertaling uit het Engels: Ludwine Soubry, Amsab-ISG

Het Zweedse Labour Movement Archives and Library, gesticht in 1902, vierde in 2002 zijn honderdste verjaardag. Tot 1977 was de naam van de instelling Arbetarrörelsens Arkiv (Labour Movement Archives). Van dan af, omdat de bibliotheek er een belangrijk deel van is, werd het Arbetarrörelsens Arkiv och Bibliotek. Gewoonlijk wordt de afkorting ARAB gebruikt, ook voor de periode vóór 1977.

De Zweedse arbeidersbeweging: een laatbloeiër

In Zweden kwamen de arbeidersorganisaties zoals we die nu kennen pas tegen het einde van de 19e eeuw tot stand: in 1889 de Socialdemokratiska arbetarepartiet (SAP) (sociaal-democratische partij) en in 1898 de Landsorganisationen (LO) (de confederatie van vakbonden). Vakbonden van verschillende bedrijfstakken, zoals deze van de metaalbewerkers, bestonden al eerder en er waren ook lokale syndicale organisaties. Tussen vakbond en partij was er zowel samenwerking als rivaliteit; het onderscheid tussen de twee was niet altijd even duidelijk en er werd (en wordt nog steeds) stevig gedebateerd over hun respectieve rol.

Een interessante weergave van die voortdurende confrontaties staat te lezen in een geschiedenis geschreven ter gelegenheid van de vijftigste verjaardag van de Metaalarbeidersbond in 1938. Volgens de auteur was het, zeker in de beginjaren, tussen SAP en LO een behoorlijke warboel ("an intense mess") en hij citeert daaromtrent een van de eerste leiders van deze vakbond: "De eerste dag werd de vakbond gesticht, de tweede dag sloot hij

aan bij de partij, de derde dag ging hij in staking.¹⁾⁽²⁾ Sommigen pleitten voor een strikte scheiding van de arbeidersorganisaties: enerzijds de vakbonden, actief in arbeidsgebonden kwesties, en anderzijds de partij die zich met maatschappijgebonden materies zou bezighouden. Een debat dat nog steeds aan de gang is.

Op het politieke terrein waren er ook verhitte discussies over de beste strategieën om de situatie van de arbeiders en van de hele samenleving te verbeteren. Wat was beter: revolutie of hervormingen; wettelijke, vredelievende middelen of geweld; samenwerking met de liberalen betreffende het algemeen stemrecht of confrontatie; pacifisme of landsverdediging met algemene dienstplicht? De spanning veroorzaakt door die twee tendensen binnen de sociaal-democratische partij resulteerde in 1917 in het uitzetten van de groep revolutionaire tegenstanders uit de meer reformistische SAP. De groep vormde daarop zijn eigen Sociaal-Democratische Linkse Partij die een paar jaar later de Communistische Partij werd.

Het algemeen stemrecht werd in Zweden pas in 1919 bekomen, en bij de volgende verkiezingen in 1920 behaalden de sociaal-democraten voldoende stemmen om een eerste (in de reeks van vele) minderheidsregering te vormen.

Het begon met de bibliotheken

De leden van de jonge Zweedse arbeidersbeweging waren nieuwsgierig naar de nieuwe ideeën uit Duitsland, Frankrijk, Engeland. Ze probeerden te weten te komen wat er gaande was in de landen waar de arbeiders al vroeger georganiseerd waren. Buitenlandse boeken en pamfletten kwamen Zweden binnen; in 1848 was er al een Zweedse uitgave van het Communistisch Manifest - de allereerste vertaling van het document overigens. Vermits er in Zweden al sinds 1842 een algemene lagerschoolplicht gold, was ook onder de arbeiders de alfabetiseringsgraad aanzienlijk. Ook de mobiliteit van de arbeiders - in eigen land en naar andere landen - was hoog. Zodoende reisden ideeën mee, te voet meestal, of werden ze per brief vrij snel uitgewisseld.

De autoriteiten deden er alles aan om de socialistische agitatie te stoppen, bijvoorbeeld door gevangenisstraffen wegens onvaderlandslievende propaganda; wat het aanzien van de beweging alleen maar deed groeien.

De arbeiders wilden het socialisme bestuderen en hadden dus boeken nodig maar boeken waren duur. Er bestonden wel bibliotheken, maar die waren er enkel voor opzoekingen en arbeiders mochten er niet binnen; of het waren privé-uitleenbibliotheken en die hadden niet de lectuur waar de arbeiders behoefte aan hadden. In ieder geval, iets ontlenen van deze bibliotheken was uitgesloten, gezien het voor arbeiders te hoge lidgeld en de onmogelijke openingsuren. Daarom openden arbeidersorganisaties zelf bescheiden uitleenbibliotheken. In 1891 fuseerden in Stockholm de meeste ervan in de Stockholm Workers' Library. Op 5 januari 1892 werd deze bibliotheek ingehuldigd in een kleine ruimte in de oude stad, een voormalig bakkerswinkeltje waar voortaan

boeken in plaats van broden op de planken stonden. De inhuldiging en de plaats staan beschreven in een brochure ter gelegenheid van de tiende verjaardag van de bibliotheek: *"Het was er ellendig koud en donker, zonder vensters, minder dan vierhonderd boeken op de schappen en geen cent in de kas van de penningmeester."*⁽³⁾

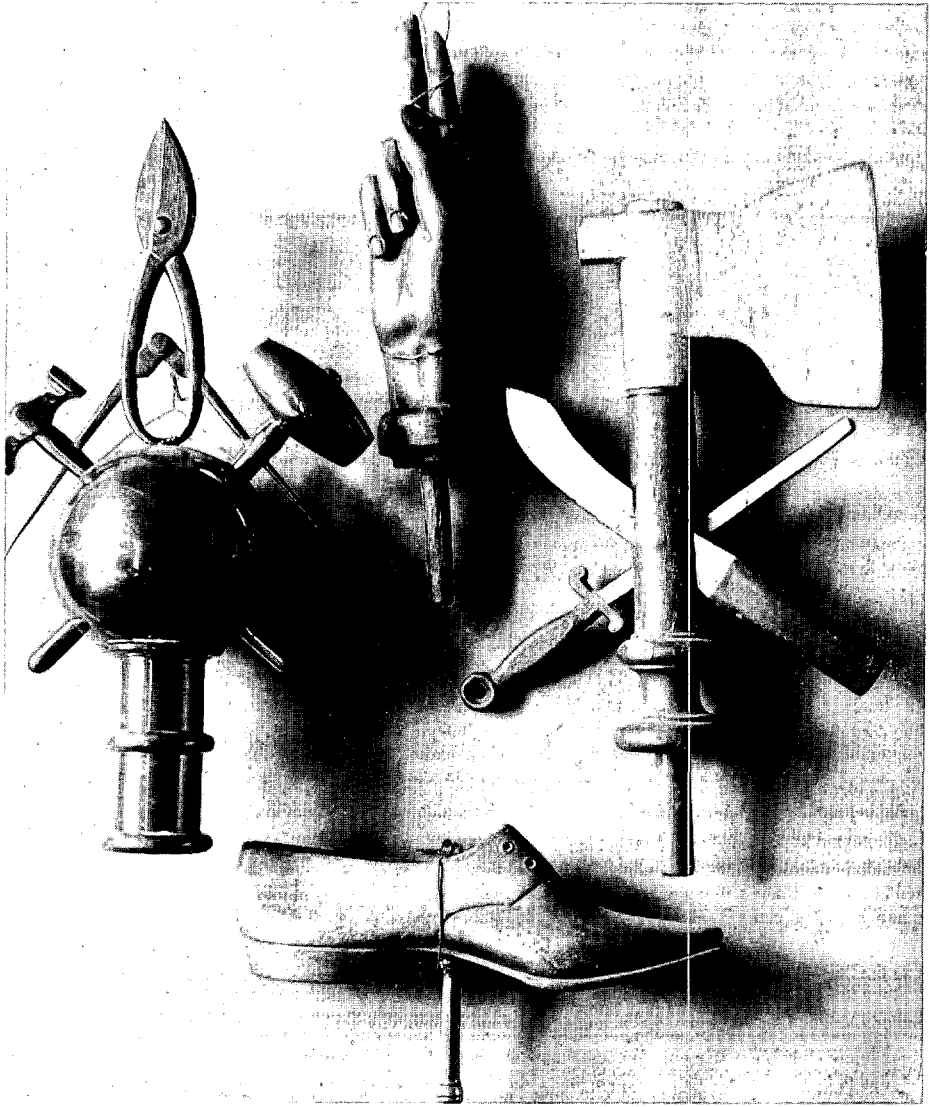
In die tien jaar was de bibliotheek echter uitgegroeid tot de meest gebruikte van het land en voor arbeiders de meest toegankelijke. Statistieken tonen een indrukwekkende uitleencapaciteit van zowat vijftigduizend boeken per jaar. Het kleine bakkerijtje was vlug te krap geworden en na een aantal verhuizingen vond de bibliotheek in 1901 een onderkomen in het nieuwe Volkshuis van Stockholm; ze kreeg er zes kamers, waarvan twee leeskamers, toegewezen. Het Volkshuis werd ook de geboorteplaats van ARAB in 1902. Het opstarten van het archief was even bescheiden als de start van de bibliotheek: in een kleine kamer zonder vensters.

Het idee van een instelling voor de archieven van arbeidersbeweging was helemaal nieuw. De Arbeidersbibliotheek was er gekomen naar het voorbeeld van gelijkaardige bibliotheken elders, vooral in Kopenhagen. Van een archiefinstelling voor de jonge arbeidersbeweging was er echter nergens een voorbeeld.

Oscar Borge, visionair en practicus

Het idee om de archieven van de arbeiders te verzamelen en te bewaren, komt waarschijnlijk van een van de bestuursleden van de bibliotheek, namelijk van Oscar Borge. Hij was een natuurwetenschapper, geïnteresseerd in en sympathiserend met de nieuwe, radicale ideeën van arbeiders- en syndicale bewegingen. Beide zouden volgens hem bijdragen tot een nieuwe ontwikkeling van de Zweedse samenleving, dus moesten de documenten van deze ontwikkeling bewaard worden voor toekomstig onderzoek. Reeds in zijn eerste jaarverslag van 1903 vermeldde hij 7519 schenkingen, waarvan 3068 manuscripten en 4418 druksels en verder nog ander uiteenlopend materiaal. Hij benadrukte dat eigenlijk alle soorten materiaal voor verzameling in aanmerking kwamen, *"hoe onbeduidend het ook mag lijken"* en *"dat het ook alle politieke en syndicale organisaties en hun individuele leden betrof"*. *"Dr. Oscar Borge, Archief van de Arbeidersbeweging, Volkshuis, Stockholm, wil graag alle oude documenten, protocollen, statuten en gedrukte memo's die de leden in hun bezit hebben ontvangen"*, staat in een omzendbrief van 1904.

Als er iemand de held van de geschiedenis van ARAB moet zijn, dan is dat wel Oscar Borge, de eerste directeur en drijvende kracht ervan. Gedurende de 35 jaar dat hij directeur was - en meestal de enige voltijdse werknemer - werkte hij ijverig en enthousiast aan het vervolledigen en classificeren van de collecties: *"Als je elke dag een beetje doet, kom je op de duur een heel eind ver"*, placht hij te zeggen.

Zweedse vlaggentoppen (ARAB).

Op het Rode Plein

ARAB is en was altijd gelegen aan het Norra Bantorget in Stockholm, waar ook een groot aantal organisaties van de arbeidersbeweging zijn gevestigd, vandaar de bijnaam 'het Rode Plein'. Maar het is veel meer dan een geografische nabijheid. Tijdens zijn honderdjarig bestaan heeft ARAB altijd de steun gekregen van sociaal-democratische en syndicale leiders. De sociaal-democraat Hjalmar Branting is daarvan een goed voorbeeld. Sinds hij zijn archief en bibliotheek aan ARAB schonk, doen alle sociaal-democratische eerste ministers dat ook met hun persoonlijke archieven. Enkel het officiële materiaal van de ministeries berust bij het Nationaal Archief. Dit geldt ook voor het materiaal van vele andere ministers en deze taakverdeling tussen ARAB en het Nationaal Archief is nu aanvaard. Dit ondanks de pogingen van het hoofd van het Nationaal Archief eind jaren 1980, om Bengt Göransson, de toenmalige minister van Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek, ervan te overtuigen zijn archief aan het Nationaal Archief te schenken. *"Toen besefte ik ten volle hoe belangrijk ARAB is"*, vertelde Göransson mij later.

Op 1 november 1903 was ARAB klaar voor het publiek. Branting bracht het een bezoek een paar dagen voor de opening. Eén dag voor de opening schreef hij in de krant *Sociaal Demokraten*: *"Van buiten lijkt het nog altijd onbeduidend, ondergebracht in een kleine kamer ergens verscholen in de ruimtes van de bibliotheek in het Volkshuis. Maar het is belangrijk dat er een begin gemaakt werd, dat - en daar ben ik van overtuigd - tot iets buitengewoons en waardevols in zijn soort zal uitgroeien, een bron voor al wie het ontstaan en de groei van de arbeidersbeweging wil beschrijven."* Deze uitspraak weerspiegelt ook Brantings houding op politiek vlak: hij was een geboren reformist. Toen hij later de eerste sociaal-democratische eerste minister werd, schonk hij Borge het manuscript van de regeringsverklaring, evenals de beschrijving van de manier waarop deze tot stand was gekomen. *"Dit verslag van haar totstandkoming verklaart misschien waarom het document in deze instelling thuishoort"*, schreef hij, *"maar die details zijn momenteel nog niet toegankelijk voor het publiek. Wacht tenminste op het einde van onze ambtstermijn!"*

Eigenaars, organisatie en financiering

ARAB ging van start als een onderdeel van de Arbeidersbibliotheek. Vanaf 1 juli 1906 namen de LO en de SAP de verantwoordelijkheid over. In zijn jaarverslag van 1906 benadrukt Borge het belang van deze verandering: *"Enerzijds krijgt het hierdoor een meer officiële status binnen de arbeiderspartij, zodat de organisaties zich meer dan tevoren verplicht voelen het hun gedrukt materiaal te bezorgen. Anderzijds zorgt de verandering van eigenaar voor een veel stevigere financiële basis."* Kort daarop verhuisde ARAB naar zijn eigen ruimtes, twee kamers in het Volkshuis. Sindsdien is ARAB nog vier keer verhuisd, en steeds in een straal van hon-

derd meter van het Volkshuis en het Rode Plein.

De verandering in 1906 betekende evenwel niet dat ARAB een archiefinstelling van de LO en de SAP werd. Het bleef een open instelling zoals beschreven in de statuten. In 1908 schreef Borge in een brief aan Karel Kieffer in Kopenhagen, waar men overwoog een gelijkaardige instelling op te zetten, dat de archieven in ARAB *“kosteloos voor iedereen en bijgevolg niet uitsluitend voor partijleden of leden van het Nationaal Secretariaat (LO)”* beschikbaar waren.

In 1966, toen de instelling omgevormd werd tot een stichting, bleven de LO en de SAP eigenaars, maar met de regering als bijkomend beheerder. De regeling van drie medebeheerders is nog altijd van kracht. Zij zorgen voor de basisfondsen voor ARAB volgens een verdeelsleutel van 40% voor de LO, 40% voor de regering en 20% voor de SAP. Het bestuur bestaat uit twee vertegenwoordigers van respectievelijk de LO en de regering en één van de SAP. Eén van de twee regeringsvertegenwoordigers is ook hoofd van het Nationaal Archief. De voorzitter is altijd één van de twee vertegenwoordigers van de LO. Bovenop de fondsen verstrekt door de eigenaars ontvangt ARAB bijdragen van een ondersteuningsorganisatie bestaande uit zestien arbeidersorganisaties. Verder zijn er de inkomsten van (het werk voor) de raadplegingen, en de verkoop van het tijdschrift *Arbetarhistoria* en andere ARAB-publicaties. In de loop der jaren is het aantal medewerkers gegroeid van één - Borge - tot dertig.

Een waaier van materialen en activiteiten

ARAB heeft 15.000 meter archiefmateriaal met 5000 archieven van politieke, syndicale en andere organisaties en van personen actief in de beweging. Er zijn 150 buitenlandse archieven en internationale collecties, evenals een uitgebreide collectie foto's, dia's, affiches, films, geluidsbanden, pins en andere materiële relictten. De meer dan 1000 vlaggen zijn het kostbaarste en meest spectaculaire bezit van ARAB. De bibliotheek is nu een wetenschappelijke bibliotheek. Buitenlandse bezoekers - en af en toe nieuwe Zweedse bezoekers - zijn verbaasd dat er zoveel Engelse, Franse en Duitse politieke literatuur beschikbaar is en dat ARAB materiaal van zowel sociaal-democraten, communisten, syndicalisten en vakbonden herbergt. In vele landen zijn er namelijk verschillende instellingen voor verschillende archieven of is er toch minstens een scheiding tussen vakbonden, sociaal-democraten en communisten. Onze bezoekers stellen deze 'oecumenische' schikking ten zeerste op prijs. De verklaring daarvoor is zoals zo dikwijls te vinden in de geschiedenis zelf. Het verzamelen van materiaal begon toen ook de arbeidersbewegingen opkwamen. Er was altijd al een nauwe samenwerking geweest tussen de sociaal-democraten en de vakbonden en ARAB bestond al voor de scheiding tussen sociaal-democraten en communisten. Nog iets wat sommige bezoekers verbaasd is dat sommige organisaties zélf zoveel bewaard hebben. In zijn *Geschiedenis van de Metaalbewerker* vermeldt de auteur: *“Er zijn in ons land waarschijnlijk maar weinig*

organisaties die hun documenten zo goed geordend bewaard hebben als de IJzer- en Metaalarbeidersbond." ⁽⁴⁾ Van de brieven uit de vroegste periode van de vakbond had hij er maar zes niet teruggevonden! De auteur geeft er geen verklaring voor, maar één verklaring zou heel goed kunnen zijn dat alle volksbewegingen toen het belang van correct organisatie-werk benadrukten. Gedisciplineerde meetings met een lijst van sprekers en duidelijk geformuleerde voorstellen waren belangrijk. Het verslag van de vorige meeting moest altijd ter goedkeuring voorgelezen worden zodat er geen wijzigingen mogelijk waren... Kortom, de formaliteiten rond meetings en besluiten werden beschouwd als een belangrijke voorzorg tegen coups en misdrijven en als een hoeksteen van de democratie. Vanuit een dergelijk standpunt was het dus belangrijk deze documenten te bewaren. De andere verklaring is natuurlijk dat deze organisaties doordrongen waren van het belang van de strijd voor een betere samenleving.

Tentoonstellingen in plaats van een museum

De veelzijdige functie van ARAB is al heel dikwijls benadrukt: archief, bibliotheek, onderzoekscentrum en museum. Deze combinatie van functies was al in het oorspronkelijke voorstel van 1902 begrepen, alhoewel de rol van museum nooit ten volle werd uitgewerkt. Nu hebben we, dankzij onze ruime behuizing, toch de mogelijkheid om sommige museumstukken tentoon te stellen. Maar het blijft vechten voor (meer) ruimte, dus moet iedere tentoonstelling haar plaats verdedigen tegen de nood aan meer legplanken, meer ruimte voor microfilms, voor computers, voor leeszaal enz.

De tentoonstelling ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan omvatte, naast een evocatie van honderd jaar ARAB, ook internationaal materiaal van onder meer solidariteitsbewegingen zoals het Vietnam-comité, het Zweedse hulpcomité voor Spanje, het Chili-comité... Verder een aantal exemplaren van clandestiene literatuur gepubliceerd in de jaren voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog. Onschuldige boektitels zoals *Das schöne Österreich*, of *Dr. Oetkers Puddingpulver* moesten de antifascistische inhoud dekken. Ook het geschenk van Amsab voor ARAB's eeuwfeest was geëxposeerd: tien mooi ingelijste sigarenbanden met de afbeelding van tien beroemde socialisten, Marx, Bebel, Adler en... Hjalmar Branting. Deze miniatuurportretjes werden in 1964 ter gelegenheid van honderd jaar Eerste Internationale uitgegeven.

Een paar andere pronkstukken mochten niet ontbreken, zoals het alleroudste archief dat ARAB bezit: dat van de boekbindersgilde vanaf 1631. Ten slotte, twee kleine bruine kubusjes, niet groter dan suikerklontjes. Het zijn teerlingen van gevangenisbrood gemaakt door de beroemde agitator August Palm tijdens zijn gevangenschap eind 19e eeuw. Hij was een van de eerste leiders van de sociaal-democraten en uitgever van de krant *Social Demokraten*. Naast de teerlingen ligt zijn kapotte bril. Bij de schenking ervan zat een briefje van Palm, waarin hij beschrijft hoe zijn bril brak toen hij in een liberale

arbeiderskring aan het spreken was en van het podium geduwd werd. Het feit dat hij de bril bewaarde en hem kort na het gebeurde aan ARAB schonk, getuigen van het belang dat hij aan propaganda hechtte en van het vertrouwen dat ook de vroegste leiders in ARAB stelden.

Het leeuwendeel van de ARAB-collectie

Gezien de doelstellingen van ARAB ligt het voor de hand dat de vakbondsarchieven er domineren en, daaropvolgend, de archieven van de sociaal-democratische partij en haar nevenorganisaties. Ook de archieven van de christen-democraten en van de communistische partij zijn vrij omvangrijk. ARAB is gastinstelling voor de nationale organisaties en federaties van de arbeidersbeweging en voor de organisaties van de arbeidersbeweging in de regio van Stockholm. Het lokale en regionale materiaal bevindt zich in regionale en lokale archieven overal in het land.

Onverwacht materiaal

Daarmee wordt het niet-Zweedse materiaal bedoeld, namelijk de buitenlandse archieven en boeken, de internationaal georiënteerde collecties en het internationaal materiaal in Zweedse archieven en collecties. Het oudste buitenlands archief in ARAB is dat van de Union for the Advancement of Socialism in Sweden, een steunorganisatie voor socialistische agitatie en voor het oprichten van vakbonden in de streek van Skåne (Zuid-Zweden), opgestart door in Denemarken verblijvende Zweden.

In 1905 was ARAB reeds in het bezit van 102 archieven van buitenlandse organisaties, onder meer in Oostenrijk, België, Denemarken, Finland, Frankrijk, Duitsland, Hongarije, Nederland, Noorwegen, Polen, Zwitserland, het Verenigd Koninkrijk en de VS. Borge vond het 'vrij onbelangrijk' materiaal omdat het overwegend om gedrukt materiaal gaat. Vandaag blijkt die uitspraak onterecht, het materiaal dat in een periode van honderd jaar verzameld werd is gevarieerd en veelomvattend.

Van de 5000 archieven in ARAB zijn er 150 buitenlandse of internationaal georiënteerde archieven, meestal van personen. De Duitse archieven zijn het talrijkst; ze zijn meestal van politieke vluchtelingen of van vluchtelingenorganisaties. De internationale collecties bevatten materiaal van de Eerste (1864) en de Tweede Internationale (1889), de Socialistische Arbeidersinternationale (1923) en de Socialistische Internationale (1951). Er zijn ook kleinere collecties zoals die van de vakbondsinternationales, de Communistische Internationale, de socialistische en communistische Jeugd- en Vrouweninternationales, de socialistische Arbeiderssportinternationale,...

De meest uitgebreide buitenlandse collectie in de bibliotheek omvat zo'n 400 Franse boeken over en rond Frankrijk in 1848.

Het jubileumjaar 2002

Naar aanleiding van het eeuwfeest organiseerde ARAB een paar internationale congressen. Het ene congres, *Alva Myrdal's Questions to our Time*, stond in het teken van Alva Myrdal, prominente sociaal-democrate en winnares van de Nobelprijs voor de Vrede in 1982. Zij werd geboren in 1902, het stichtingsjaar van ARAB. De centrale vraag die Myrdal zich stelde was: Hoe krijgen we het voor elkaar? Als werkende leden van de maatschappij, die kinderen opvoeden, goede echtgenotes willen zijn, politieke verantwoordelijkheid willen nemen, behoorlijke huizen en scholen willen, blijvende wereldvrede en een eerlijke verdeling van de rijkdom in de wereld.⁽⁵⁾ Het andere congres, *The Labour Movement on the Threshold of two Centuries*, vergeleek de arbeidersbeweging van twee eeuwwisselingen, die van 1900 en die van 2000. Ten slotte was er het jaarlijkse IALHI-congres, deze keer in Stockholm, waarop ik het algemeen secretariaat van de vereniging overnam van Wouter Steenhaut.⁽⁶⁾

- (1) In dit artikel wil ik de lezers een kort overzicht geven van een eeuw geschiedenis van ARAB en zijn collectie, in het bijzonder het niet-Zweedse materiaal. Daarvoor baseer ik mij hoofdzakelijk op drie van de publicaties die ter gelegenheid van het eeuwfeest geschreven werden. Deze zijn: M. GRASS in collaboration with H. LARSSON, *Labours' memory - The Labour Movement Archives and Library 1902-2002*, Stockholm, 2002, over de geschiedenis van ARAB; M. GRASS, G. LITZELL, K. MISGELD (reds.), *The World in the Basement - International material in Archives and collections*, Stockholm, 2002, over ARAB's buitenlands en internationaal materiaal; en het niet uit het Zweeds vertaalde L. OLSSON & L. EKDAL, *Klass i rörelse - Arbeterrörelsen i svensk samhällsutveckling*, Stockholm, 2002.
- (2) J. LINDGREN, *Metallindustriarbetareförbundets historia I*, Stockholm 1938, p 475.
- (3) F. NILSSON, *Stockholms arbetarebibliotek 1892-1902 - Redogörelse utgifven till tioårsdagen*, Stockholm, 1902, p. 10.
- (4) J. LINDGREN, *Metallindustriarbetareförbundets [...]*, p V.
- (5) De papers van het internationaal congres 'Alva Myrdals questions to our time' zijn te vinden op www.pcr.uu.se/myrdal/myrdalalva.htm
- (6) Adres van de home page van ARAB: www.arbarkiv.nu